

УДК 330.332

А. І. Іващенко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, Донецький державний університет управління

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ТЕМПІВ ЗРОСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

А. Ivashchenko,

PhD in economy, associate professor of department of finances, Donetsk state University of management

FACTORS OF INCREASE IN THE GROWTH RATE OF INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

У статті визначено основні перешкоди залучення іноземних інвестицій в економіку України, проаналізовано місце України у всесвітньому рейтингу за основними показниками ведення бізнесу, динаміку номінального та реального ВВП та обсяги та темпи росту прямих іноземних інвестицій. Виявлено основні позитивні зрушення інвестиційної діяльності та запропоновано заходи щодо підвищення ефективності інвестиційної діяльності.

The article identifies the main obstacles for attracting of foreign investments into the economy of Ukraine, are analyzed Ukraine's place in the world rating by the main indicators of doing business, the dynamics of the nominal and real GDP and the volumes and rates of growth of foreign investments. Identified the main positive changes in the investment activity and proposed measures for improvement of efficiency of investment activities.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна активність, інвестиційний клімат, інвестиційна реформа.

Key words: investments, investment activity, investment climate, investment reform.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ефективний розвиток інвестиційної діяльності є необхідною умовою стабільного функціонування і розвитку економіки країни. Масштаби і ефективність використання інвестицій багато в чому визначають результати господарювання та перспективи розвитку національного господарства України.

Зараз в Україні існує проблема дефіциту фінансових ресурсів. Сьогодні держава не в змозі здійснювати інвестування різних сфер економіки через брак бюджетних коштів. Отже, серед проблем, які потребують негайного вирішення, одно з перших місць займає проблема нестачі інвестиційних ресурсів в економіці України та створення сприятливих умов для їх нагромадження. Варто зауважити, що процеси економічного росту обумовлюються обсягом і темпами зростання інвестицій, їх структурою та якісними характеристиками.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам підвищення інвестиційної привабливості української економіки присвячено праці багатьох вчених, серед яких варто виділити Дедикова А.І., Бондара І.Р., Бутняра А., Худавердієву В.А. та ін. Однак проблеми забезпечення сприятливого інвестиційного клімату потребують постійного розгляду, аналізу та вирішення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є аналіз основних перешкод залучення іноземних інвестицій в економіку України та розробка заходів щодо підвищення темпів зростання інвестиційної активності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Істотно збільшити приплив інвестицій можна лише за умови розвитку всього комплексу чинників, що фор-

Таблиця 1. Рейтинг України за деякими галузями за даними "Doing Business-2013"

Рейтинги по категоріям	DB 2013 Рейтинг	DB 2012 Рейтинг	Зміна рейтингу
Реєстрація підприємств	50	116	66
Отримання дозволів на будівництво	183	182	-1
Підключення до системи електропостачання	166	170	4
Реєстрація власності	149	168	19
Кредитування	23	23	змін немає
Захист інвесторів	117	114	-3
Оподаткування	165	183	18
Міжнародна торгівля	145	144	-1
Забезпечення виконання контрактів	42	44	2
Дозвіл неплатоспроможності	157	158	1

Джерело: [1].

мують інвестиційний клімат. Недооцінка хоча б однієї складової неминуче призведе до дисбалансу і створить напруженість на інвестиційному ринку України.

Вибір об'єкта для інвестицій інвестори визначають, виходячи з наступних критеріїв:

- політична стабільність у державі і прогнозованість його всередині і зовнішньополітичного курсу;
- інвестиційно-привабливий клімат країни з точки зору оподаткування, митних зборів, прав і гарантій інвесторів;
- наявність інвестиційних об'єктів, здатних в мінімальні терміни почати приносити стабільний прибуток;
- стабільна, конкурентоспроможна, відкрита і сучасна економіка;
- висококваліфіковані трудові ресурси, інші чинники, що сприяють легкості ведення бізнесу.

Але з впевненістю можна сказати, що більшість з зазначених критеріїв не відповідають належному рівню, який був би в змозі задовольнити інтереси іноземних інвесторів.

У рейтингу Всесвітнього економічного форуму "Doing Business-2013" за рівнем розвитку фінансової системи Україна опустилася з 54-го до 59-го місця (табл.

1). Рейтинг ґрунтується на 120 показниках, які показують стан ринків капіталу, рівень доступу до послуг, а також стабільність системи і можливості бізнесу на території країн.

Згідно з таблицею 1 можна сказати, що по внутрішнім рейтингам України в 2013 році покращила свої позиції майже по всім показникам, але якщо говорити про рейтинг України на міжнародному ринку, то загальний бал України за рік знизився на 0,06 — до 2,56. У підсумку Україну випередили Гана, Бангладеш і Пакистан (56—58 місця відповідно). Обігнала країна Танзанію, Нігерію і Венесуелу [1].

Найнижчі місця в Україні — за інституціональним середовищем та фінансовою стабільністю (60-а позиція). Трохи вище — за банківськими послугами (59-е місце), доступністю фінансування (56-е місце) і фінансовими ринками з діловим кліматом (53-я і 52-я позиція відповідно). При цьому за небанківськими фінансовими послугами Україна зайняла 34-е місце, обігнавши Бельгію та Ізраїль [1].

Для підвищення іміджу країни на міжнародній арені необхідне забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості фінансової системи,

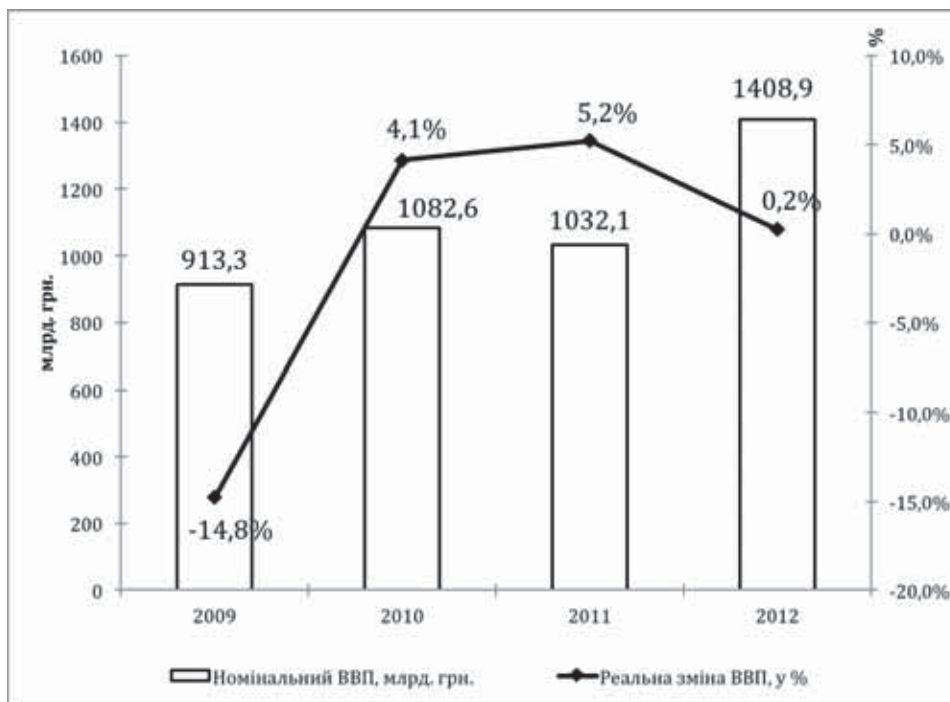

Рис. 1. Динаміка номінального та реального ВВП за 2009—2012 рр.

Джерело: [2].

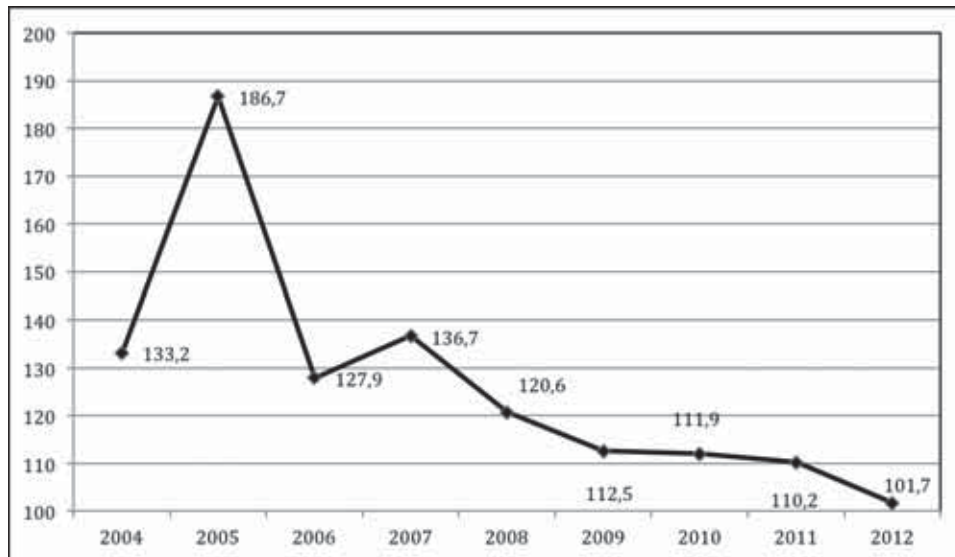

Рис. 2. Темпи зростання обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну, %

Джерело: [3].

найбільш оптимальним показником для визначення рівня економічного розвитку країни є значення номінального та реального ВВП (рис. 1).

Як демонструє рисунок 1 номінальний ВВП за підсумками 2012 року зріс на 8,2 % порівняно із 2011 роком до 1408,9 млрд гривень, а більш жорсткий показник — реальний ВВП, у свою чергу, зріс лише на 0,2 %, що свідчить про уповільнення темпів зростання економіки держави.

Для підвищення рівня економічного розвитку країни в умовах недофінансування економіки необхідний стрімкий приплив іноземного капіталу, особливо, зважаючи на те, що приток інвестиційних ресурсів з кожним роком має тенденцію до спаду (рис. 2).

Відповідно до даних рисунка 2 найінтенсивнішим було вкладення іноземних інвестицій до статутного капіталу вітчизняних підприємств у 2005 році (темп росту склав 186,7 %), а також у 2007 році (136,7 %), тобто було максимальне використання у даних періодах підприємствами свого фінансового потенціалу для підвищення ефективності своєї діяльності.

Але за останні роки Україна втратила свої позиції на інвестиційному ринку і до 2012 року темп зростання обсягів іноземного інвестування склав 101,7 %, що на 85 % нижче, ніж аналогічний показник у 2005 році (рис. 2).

У рамках вирішення питання щодо покращення інвестиційного клімату в Україні у 2011 р. було розроблено і прийнято "Інвестиційну реформу України", основною метою якої визначено: активне залучення прямих іноземних інвестицій в економіку держави; формування позитивного інвестиційного іміджу України у світі; позиціонування України як фінансового, політичного та бізнес-центру Східної Європи [4].

Платформою для її реалізації обрано Національні проекти, зокрема такі, як: "Нова енергія", "Нова якість життя", "Нова інфраструктура", "Олімпійська надія 2022", "Вчасна допомога", виконання яких передбачено Програмою економічних реформ "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава".

Окремі проекти, заплановані в рамках реалізації Інвестиційної реформи України, уже втілюються в життя, зокрема впроваджується проект "Єдине інвестиційне вікно", що, зважаючи на зарубіжний досвід, матиме позитивний вплив на взаємовідносини з інвесторами. З метою ознайомлення іноземних інвесторів із потенціалом розвитку бізнесу в Україні проведено ряд роуд-шоу Національних проектів у різних країнах світу, створено Дорожню карту іноземного інвестора в Україні. Водночас, незважаючи на це, реформування інвестиційної сфери в Україні має фрагментарний характер, що знижує її ефективність.

Заходи розвитку інвестиційної діяльності в Україні затверджуються відповідними державними цільовими програмами, які через їхнє хронічне недофінансування переважно виконуються не в повному обсязі, а не вирішені питання переносяться у наступну державну програму [5]. Водночас державні цільові програми розвитку інвестиційної діяльності націлені насамперед на перерозподіл державних ресурсів і не повною мірою розкривають потенціал ринкових інвестицій.

Одним із важливих і поки що не вирішених питань щодо активізації іноземних інвестицій є необхідність удосконалення законодавства в інвестиційній сфері України. Нині велика кількість законів та інших нормативно-правових актів, якими регулюються відносини в інвестиційній сфері, представляють розгалужену "правову павутину", яка заплутує потенційного інвестора і не сприяє розвитку бізнесу. Відсутність сталої, цілісної і взаємоузгодженої правової системи в інвестиційній сфері є одним із факторів, що впливає на міжнародні рейтинги України і послаблює її позиції у конкурентній боротьбі за іноземні інвестиції.

Однією з передумов успішної інвестиційної діяльності є низький рівень інфляції та передбачуваність рівня цін в економіці. Для цього необхідні, по-перше, контроль за доходами та видатками бюджету, а по-друге, розв'язання проблем боргового тягаря. Також доцільно було б розробити механізм переливу фінансових

ресурсів з галузей, де вони є у відносному надлишку, у галузі, де є потреба в капіталі.

Слід також запровадити просту і зрозумілу систему оподаткування, яка б передбачала формалізований, а не індивідуальний (з урахуванням бізнес-інтересів) характер стягнення податків, передбачити державну фінансову підтримку, цільові субсидії та податкові пільги для іноземного капіталу [6].

Для стимулювання внутрішніх інвестицій, які є також невід'ємною складовою інвестиційної привабливості України, є виправданим надання пільг малому та середньому бізнесу, запропонування до реалізації вже розроблених інвестиційних проектів, що потребує створення спеціальних інформаційно-економічних підрозділів на рівні регіонів.

Оцінка інвестиційної діяльності дає базу для розробки програм регулювання інвестиційного клімату. Стосовно України можна сформулювати правило дев'яти ключових інвестиційних факторів [7; 8]:

1. Лібералізація і дерегулювання підприємницької діяльності. Повинна бути створена працююча схема по виявленню і швидкому усуненню бар'єрів для створення, ведення та закриття бізнесу, що включає комплекс заходів по зниженню ступеня втручання з боку уряду на приватний бізнес, надання приватним підприємцям можливості діяти вільно й отримувати прибуток в умовах чесної конкуренції.

2. Стабільність і передбачуваність правового поля. Необхідно узгодити існуючі, розробити і прийняти нові закони, що встановлюють єдині правила гри для компаній усіх форм власності.

3. Корпоративне і державне управління. Цей напрям має включати комплекс заходів щодо врегулювання корпоративних прав, діяльності державної адміністрації і приватизації державної власності.

Заходи щодо реформування державного апарату повинні привести до перегляду ролі чиновників регулювання приватного сектора. Необхідно створити таку систему взаємовідносин між державою та бізнесом, яка б мінімізувала можливості для корупції на всіх рівнях.

4. Лібералізація зовнішньої торгівлі і руху іноземного капіталу. Цей інвестиційний фактор повинен включати в себе комплекс заходів щодо стимулювання вільного переміщення товарів, послуг і капіталів між державами.

5. Розвиток фінансового сектора. Стан фінансового сектора має ключове значення для інвесторів. Тому робота в зазначеному напрямі є найбільш важливою для поліпшення інвестиційного клімату.

6. Зниження рівня корупції. Необхідно створити таку систему відносин органів влади і бізнесу, яка мінімізує можливості зловживання владою з боку державних чиновників, забезпечить послідовність у виконанні прийнятих законів і постанов, що полегшить отримання дозволів, ліцензій і санкцій.

7. Зниження політичного ризику. Політична стабільність і незалежність економічних пріоритетів від змін в органах влади була й залишається одним з найважливіших позитивних факторів при прийнятті інвестиційного рішення. Необхідно прийняти закони, що гарантують неможливість свавільного відчуження приватної власності, включаючи "повільну експропріацію";

зробити діяльність податкових інспекторів і місцевих адміністрацій підконтрольної центрального апарату влади.

8. Імідж і програми розвитку інвестиційної діяльності. Довгострокові цілі по залученню зовнішніх інвестицій вимагають постійних зусиль з формування привабливого іміджу країни. Необхідно сформулювати й широко висвітлювати державну політику та готовність уряду здійснювати радикальні заходи, орієнтовані на ринкову економіку; публічно підтримувати інвестиції; провести заходи щодо посилення комерційних відділів іноземних посольств.

9. Формування інвестиційних стимулів. Мета дій у цьому напрямі — створення інвестиційних стимулів, аналогічних стимулам торгових партнерів країни. При цьому необхідно уникати вибіркового стимулювання, що може призвести до спотворень і неефективного розподілу ресурсів. Основними заходами в цьому напрямі мають стати: встановлення ставки оподаткування на рівні, аналогічному рівню сусідніх країн або країн-конкурентів; скасування спеціальних інвестиційних пільг і привілеїв, спрямованих на вибірково підтримку окремих галузей, компаній або регіонів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, для підвищення темпу зростання інвестиційної активності країни необхідне впровадження комплексу запропонованих заходів з метою залучення потенційних інвестиційних коштів в економіку країни, бо Україна є вигідною для вкладання коштів з багатьох причин, серед яких варто виділити наступні [9]:

1. Україна — це один з найбільших споживчих ринків в Європі — 46 мільйонів чоловік.

2. Кваліфікована і дешева робоча сила.

3. Багаті природні ресурси: найбільші в світі запаси сирової залізної руди (20% від загальносвітового обсягу) та 7-е найбільш розвідане родовище вугілля (4% від загальносвітового обсягу). З 42,9 мільйонів гектарів сільськогосподарських земель (або 71% від загальної площі країни), Україна налічує близько 25% загальної площі чорноземів. Крім того, Україна відома запасами і видобутком марганцю, сірки, графіту, нікелю, хрому, титану, ртуті, мінерального воску, поліметалічних руд та інші.

4. Вигідне географічне положення на перехресті Європи та СНД (Азії). Близькість до величезних ринків в Європі і Росії. Як результат, Україна є частиною важливих транспортних коридорів: залізничних, автомобільних доріг, нафто- і газопроводів.

5. Суттєве недовантаження виробничих потужностей у багатьох сферах економіки після кризи.

6. Середнє споживання на душу населення багатьох товарів і послуг є дуже низьким. Як результат, високий потенціал зростання споживання товарів.

До необхідних заходів щодо удосконалення інвестиційної політики слід віднести: впровадження довгострокового стратегічного планування інвестиційної діяльності (в рамках стратегічного планування державних фінансів), спрямованого на реалізацію національних пріоритетів та проведення повномасштабної модернізації виробництва та інфраструктури; побудова розгалуженої системи інститутів розвитку, зокрема реформування створеного у 2004 р. Банку реконструкції і роз-

виту та зосередження його діяльності на фінансовій підтримці реального сектора економіки; удосконалення механізму співфінансування інвестиційних проектів за рахунок державних коштів (щодо залучення до цих проектів іноземних інвесторів); удосконалення механізмів надання податкових пільг, зокрема переходу до практики адресної фінансової підтримки суб'єктів господарювання із розробкою і впровадженням механізмів контролю за їхнім цільовим використанням та ефективністю; розроблення єдиних стандартів щодо регіональної політики розвитку інвестиційного простору та її ув'язка з інвестиційною політикою держави тощо. Наведені заходи дадуть можливість поліпшити інвестиційний клімат України і в перспективі збільшити приплив іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.

Тому можна з впевненістю стверджувати, що Україна має високий потенціал для підвищення інвестиційної привабливості національної економіки та саме зважена державна політика в сфері регулювання інвестиційної діяльності з урахуванням усіх вказаних складових дозволить у перспективі підвищити інвестиційний імідж держави та залучити додаткові інвестиційні кошти.

Література:

- РБК УКРАЇНА. Україна опустилася в рейтингу розвитку фінансової системи до 59-го місця з 62-х // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/economic/ukraina-opustilasvreyting-razvitiya-finansovoy-sistemy-31102012113000>
- Офіційний сайт Національного Банку України. — Статистика. — Макроекономічні показники [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/-category?cat_id=44579
- Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: Статистичний збірник. — К.: Державна служба статистики України, 2012. — С. 16—19.
- Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011—2015 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1900-2010-p>
- "В 2013 г. Украина получит \$5 млрд прямых инвестиций — эксперт" Газета "Бизнес" [Електронний ресурс] — 2013. — Режим доступу: http://www.business.ua/articles/money/V__g_Ukraina_poluchit__mlrd_pryamyh_investitsiy_%E2%80%9338830/
- Дедиков А.И. Инвестиции и структура экономики Украины / А.И. Дедиков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kr-tgtu.narod.ru/econo/240-1094/240-1094.rar>
- Чем может быть интересна и привлекательна инвесторам Украина [Електронний ресурс]. — 2013. — Режим доступу: <http://www.profi-forex.org>
- Программа экономических реформ Украины на 2010—2014 гг. Комитет по экономическим реформам при Президенте Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zn.ua>
- "Факторы инвестиционной активности" Экономический портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ubr.ua>
- Бондар І.Р. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі / І.Р. Бондар // Регіональна економіка. — 2012. — № 4. — С. 62—71.
- Бутняров А. Сприятливий інвестиційний клімат країни — запорука залучення іноземних інвестицій / А. Бутняров // Ринок цінних паперів України. — 2012. — № 3—4. — С. 29—32.
- Худавердієва В.А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України / В.А. Худавердієва // Фінанси України. — 2010. — № 6 — С. 62—71.

References:

- RBC Ukraine (2012), "Ukraine fell in the development of the financial system to 59th place from 62", RBC Ukraine, [online] available at: <http://www.rbc.ua/ukr/top/economic/ukraina-opustilasvreyting-razvitiya-finansovoy-sistemy-31102012113000> (Accessed 20 October 2013).
 - National Bank of Ukraine (2013), "Statistics. — Macroeconomic indicators", [online] available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/-category?cat_id=44579 (Accessed 23 October 2013).
 - State Statistics Service of Ukraine (2012), Investytsii zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti: Statystychnyj zbirnyk [Investments of foreign economic activity: Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
 - Cabinet of Ministers of Ukraine (2010) "Order "On approval of the concept of the State target economic program of development of investment activity in 2011-2015". Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1900-2010-p> (Accessed 22 October 2013).
 - Expert newspaper "Business" (2012), "In 2013, Ukraine will receive \$5 billion of direct investment", available at: http://www.business.ua/articles/money/V__g_Ukraina_poluchit__mlrd_pryamyh_investitsiy_%E2%80%9338830/ (Accessed 29 October 2013).
 - Dedikov, A.I. (1997), Ynvestytsyy y struktura ekonomyyky Ukrayny [Investments and structure of economy of Ukraine], PHASyA. VTD y KMT, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
 - Market leader (2013), "What can be interesting and attractive to investors, Ukraine", available at: <http://www.profi-forex.org> (Accessed 21 October 2013).
 - The Committee for economic reform under the President of Ukraine (2009), "Resolution of the Committee for economic reform under the President of Ukraine "On approval of the program of economic reforms in Ukraine for 2010—2014". Available at: <http://www.zn.ua>. (Accessed 11 October 2013).
 - Economic portal (2013), "Factors of investment activity", available at <http://www.ubr.ua>. (Accessed 18 October 2013).
 - Bondar, I.R. (2012), "Problems of attracting foreign investments in Ukraine on the modern stage", Regional economy, vol. 4, pp. 62—71.
 - Butnyarov, A. (2012), "Investment climate in the country — a pledge to attract foreign investment", Securities market of Ukraine, vol. 3—4, pp. 29—32.
 - Hudaverdieva, V.A. (2010), "The strategy of attracting investments into the economy of Ukraine", Finance Of Ukraine, vol. 6, pp. 62—71.
- Стаття надійшла до редакції 31.10.2013 р.*